

ОСОБЛИВИ ВИПАДКИ ІМЕННИКОВОГО СЛОВОСКЛАДАННЯ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано такі малодосліджені словотвірні моделі іменникового словоскладання німецької мови, як багатокомпонентні іменникові композити й композити, які містять у своїй структурі літери. Описано словотвірні характеристики іменникових композитів німецької мови та їхні основні типи; простежено структуру та відношення між складниками багатокомпонентних ІК; встановлено види синтаксичних сполучень, які можуть виступати першим безпосереднім складником фразових композитів. Визначено можливі способи функціонування літер і формул у складі іменникових композитів, які виявляють їхню залежність від певних галузей знань, окрім випадків застосування літер в іконічній функції. Схарактеризовані види іменникового словоскладання слугують детальнішій класифікації словотвірних моделей іменникового словоскладання німецької мови. Наведені приклади засвідчують, що описані моделі словоскладання – продуктивні словотвірні процеси в сучасній німецькій мові.

Ключові слова: іменниковий композит (ІК), перший безпосередній складник (ПБС), другий безпосередній складник (ДБС), багатокомпонентний композит, фразовий композит.

Постановка наукової проблеми та її значення. Інтерес дослідників до іменникового словоскладання в сучасній німецькій мові зумовлений великою продуктивністю іменникових композитів (ІК), виникненням нових структурно-семантичних схем словоскладання та різноманітністю значень і можливих співвідношень між складниками композитів. Моделі словоскладання виступають джерелом поповнення лексичного складу мови, утворення неологізмів, оказіоналізмів, експресивно-образних номінацій у розмовному мовленні, мові мас-медіа та реклами. Однак не всі випадки іменникового словоскладання досліджені докладно. У сучасному німецькомовному дискурсі трапляються словотвірні конструкції, які не потрапляють в поле зору дослідників, оскільки перебувають на периферії словоскладання. Окремі словотвірні моделі ІК, які набули досить широкого розповсюдження, розглядають як винятки. Детальнішої класифікації потребують насамперед багатокомпонентні ІК (які містять три й більше твірні основи) та ІК, відношення між складниками в яких відрізняється від звичних відношень між означуваним словом (ДБС) та його означенням (ПБС), які є характерними для традиційних словотвірних моделей детермінативних ІК.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідженню композитів у германістиці присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, у яких розглянуто структурні та семантичні (В. С. Вашунін, М. Д. Степанова, I. Barz, D. Elke, W. Fleischer, W. Motsch, L. Ortner), синтаксичні (В. М. Павлов, S. Olsen, J. Toman), функціональні (Д. У. Ашурова, О. В. Беспалова, P. Handler, C. Peschel) особливості іменникових композитів. Дослідження структури й семантика багатокомпонентних іменникових композитів відбувалося переважно на базі ІК, що функціонують у термінологічних системах різних галузей науки й техніки (Л. Ю. Кованцева, В. П. Міханько). Однак дослідники здебільшого концентрують свою увагу на типових словотвірних моделях іменникового словоскладання, не згадуючи або ж лише констатуючи існування на периферії словоскладання таких ІК, як фразові композити, ІК з літерами та іншими знаками як ПБС. Однак продуктивність останніх у мові зростає, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета дослідження полягає в аналізі структури й семантики окремих словотвірних конструкцій ІК, які вирізняються серед основних морфологічних моделей іменникового словоскладання сучасної німецької мови своєю формальною будовою чи відношенням між складниками. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань:** описати словотвірні характеристики іменникових композитів німецької мови та їхні основні типи;

простежити структуру та відношення між складниками багатокomпонентних ІК; виявити особливості семантики ІК, які містять у своїй структурі літери, цифри, формули, інші знаки. Опис і диференціація особливих випадків іменникового словоскладання сприятимуть докладному вивченню системи словотворення німецької мови.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Словоскладання в німецькій мові особливо продуктивне у творенні іменників. Іменниковий композит – цілісна лексико-граматична конструкція, яка утворилася для номінації складного розчленованого мисленнєвого конструкту (концепту) за допомогою складання кількох основ, простих чи похідних слів, які репрезентують різнорідні концептуальні ознаки вербалізованого концепту [1, с. 4]. Водночас когнітивне ускладнення концептуальної картини світу приводить, на думку Н. А. Шток, до потреби формування саме словоскладних лексичних одиниць для номінування нових реалій навколишньої дійсності [2].

Німецька дослідниця І. Барц виокремлює детермінативний композит як прототипний вид композита у сфері іменникового словоскладання німецької мови. Детермінативний ІК характеризується підпорядкуванням його першого безпосереднього складника (ПБС) другому безпосередньому складникові (ДБС), який граматично й семантично домінує в словоскладній конструкції, на відміну від копулятивних композитів, складники яких відносно рівноправні між собою. Значення копулятивного композита формується додаванням або інтеграцією значень його безпосередніх складників (*Hosenrock, Chlorwasserstoff, Baden-Württemberg, Stier-Mensch*).

Серед детермінативних ІК більшість належить до модифікаційних утворень. Обсяг значення ДБС обмежує ПБС, уточнюючи його з різних точок зору. Вид та можливості такого обмеження / субкласифікації залежать, на думку І. Барц, від практичної значущості позначуваного ДБС предмета [2, с. 727–730]. Так, наприклад, один з основних концептів HAUS за допомогою словоскладання може бути субкласифікований за призначенням: *Miethaus, Wohnhaus, Gdstehaus*; за розміром: *Hochhaus, Kleinhaus*; за матеріалом: *Blockhaus, Holzhaus*; за місцезнаходженням: *Nachbarschaftshaus, Landhaus*; за приналежністю: *Elternhaus, Gemeindehaus, Privathaus*; за способом будівництва: *Fachwerkhhaus, Reihenhhaus*; за відношенням мовця, його оцінкою: *Spitzenhaus, Edelhaus, Superhaus, Originalhaus*. Інші ІК вербалізують інші особливі ознаки певного виду будинків або конкретного референта, наприклад: *Apartmenthaus, Stammhaus, Rathaus, Gotteshaus, Traumhaus, Geburtshaus, Softwarehaus*.

Окрім модифікаційних ІК, дослідники розрізняють інші види детермінативних композитів, а саме:

а) композити з віддієслівним іменником у ролі ДБС (*Rektionskomposita*), значення яких визначається на основі збереження валентних властивостей дієслова у віддієслівного іменника, наприклад: *Online-Ausverkauf, Jobverlust, Lehrerbildung, Parteiausschluss*;

б) посесивні композити (компози́ти-бахуврихі), що іменують людей, тварин чи рослини за їхніми частинами (*Rotkehlchen, Lufenzahn, Dickwanst*);

в) пояснювальні, або експлікативні, композити, у яких ДБС експлікує загальну категорію, уже наявну в значенні ПБС (*Abbauprozess, Angstgefьhl, Aggressionszustand*).

Словоскладання в німецькій мові характеризується тим, що в ролі ПБС можуть виступати фактично всі частини мови, у тому числі службові, конфікси й навіть синтаксичні сполучення, однак 78 % усіх узуальних та оказіональних іменникових композитів, як зазначено в граматиці Duden [3, с. 720], становлять ІК з іменником як ПБС. Варто зазначити, що в ролі складників ІК виступають не лише прості (непохідні) слова чи основи, а й слова, особливо іменники, утворені різними словотвірними способами: деривати (*Sicherheitsagentur*), аббревіатури (*EU-Kommission*), композити (*Hasenverwertungsbetrieb*). Самі ІК здатні виступати твірними основами і для інших композитів (*Muchtegernrennfahrer, Versandhaus-Gartenstuhl*), і для суфіксальних похідних (*Sprachwissenschaftler, Wirkkupfigkeit, teddybьrhaft*).

Особливу увагу дослідників привертають багатоконпонентні ІК. Вони демонструють велику інформаційну насиченість і різноманітні відношення між складниками композита. Такі багатокореневі композити – здебільшого бінарні структури, тобто можемо виокремити означуване слово (основний, ядерний компонент (ДБС)) та означення (детермінуючий, модифікуючий компонент (ПБС)). Багатоконпонентні ІК здатні докладніше субкласифікувати об'єкт номінації, що реалізується лівостороннім розширенням номінативної структури ІК, а саме додаванням нового ПБС, який вербалізує додаткові ознаки об'єкта номінації: *Haus > Blockhaus > Wohnblockhaus > Einfamilienwohnblockhaus*.

Зокрема, виокремлюємо такі можливі варіанти структури багатоконпонентних ІК:

– простий, або похідний іменник + іменниковий композит: у цьому разі відбувається уточнення характеристик об'єкта номінації за допомогою вербалізації додаткових ознак позначуваного, наприклад, у ІК *Kinder-Kartoffel-Chips, Kinder-Frühstücksflocken* ДБС-и, які позначають певні продукти харчування, уточнюються за допомогою ПБС *Kinder*, що виражає цільове призначення цих продуктів;

– ІК + іменник: ПБС, виражений іменниковим композитом, виражає складне поняття і виступає певною комплексною характеристикою для ДБС, наприклад: *Wasserstoffblondine, Schwarzgeldkonto, Flugzeugwrack-Fotograf, Kurzstreckenflug*;

– ІК + ІК: такі ІК є інформаційно насиченими й використовуються для номінації складних понять, які потребують експліцитного вираження не однієї, а кількох своїх ознак; часто трапляються такі ІК, наприклад, у назвах законів: *Arzneimittelausgaben-Begrenzungsgesetz, Krankenversicherungs-Kostendämpfungsgesetz*.

Описані випадки багатоконпонентних композитів мають традиційну для ІК бінарну структуру, адже в них виокремлюємо основний і детермінуючий компоненти, які, своєю чергою, теж можуть складатися з кількох складників. Інші відносини простежуємо між складниками багатоконпонентних ІК, у яких перший та другий (інколи і третій) складники підпорядковані останньому компоненту (означуваному слову): *Mutter-Kind-Beziehung, Vorher-Nachher-Satellitenfotos, Start-Stopp-System, EU-Russland-Gipfel, Wasser-Zucker-Aroma-Mixtur*. Наведені приклади не можемо розчленувати на два складники, однак, аналізуючи їхню семантику, виявляємо в них основний компонент (останній складник), від якого залежать попередні два (в останньому прикладі – три) складники, які рівноправні між собою та вербалізують одну й ту ж ознаку позначуваного. Так, у ІК *Mutter-Kind-Beziehung* перші два складники виражають суб'єктів відношення – матір і дитину, в ІК *Vorher-Nachher-Satellitenfotos* (спутникові фото, зроблені до й після) – відносні часові характеристики, в ІК *Start-Stopp-System* (система, яка вмикає і вимикає мотор, наприклад, під час зупинки на світлофорі для економії пального) – функціональні характеристики, в ІК *EU-Russland-Gipfel* – учасників зустрічі на вищому рівні, в ІК *Wasser-Zucker-Aroma-Mixtur* перші три складники вербалізують складові частини напою. Такі іменникові композити німецька дослідниця Г. Ельсен вважає прикладами наявності не лише бінарної (двочленної) композитної структури, а й тричленної [5, с. 62], а в нашому останньому прикладі, відповідно, маємо навіть чотиричленну структуру. Ці ІК все ж традиційно демонструють наявність основного компонента, який субкласифікується за допомогою не одного, а кількох відносно рівноправних складників ІК. Композити такого типу В. Флейшер та І. Барц відносять до ІК із першим складником, вираженим словосполученням [7, с. 123], із чим можна погодитись, якщо трактувати детермінуючі компоненти не як нанизування іменників, як класифікують такі словотвірні конструкції дослідники, а як сурядне словосполучення, у якому зв'язок між членами словосполучення не виражений експліцитно, лише за допомогою дефіса. Аналогічні відношення простежуємо в ІК, у яких зв'язок між детермінуючими іменниками експліцитно виражений за допомогою сполучника сурядності: *Berg-und-Tal-Fahrt, Stop-and-go-Verkehr*.

До багатоконпонентних композитів відносимо й ІК із ПБС, вираженим словосполученням або ж реченням, які ще отримали в лінгвістичній літературі назву “фразові композити”

(Phrasenkomposita), та які привертають все більше уваги науковців [8; 9; 10], хоча і вважаються мовознавцями переважно оказіональними утвореннями [3, с. 726].

Аналізуючи структуру фразових композитів, виокремлюємо такі можливі варіанти синтаксичних сполучень, які виступають як означення (ПБС) до основного ДБС композита:

1) Найчастотнішими є іменникові словосполучення, які містять іменник як основний член синтаксичного сполучення та означення до нього, виражене прикметником: *Langstreckenflug, Virtual-Reality-Experiment, Smart-Home-Technik, WeiЯе-Kragen-Kriminalität, Künstlerisch-brillante-mutige-phantastische-Frau-Preis*; або числівником: *Zweimetermann, Erste-Hilfe-Kasten, Ein-Euro-Job, Ein-Satz-Forschungsarbeiten, 100-Millionen-Dollar-Klage, Einelternfamilie*. Останній ІК демонструє складні словотворчі механізми, властиві іменниковому словоскладанню німецької мови. ПБС у ІК *Einelternfamilie* містить сполучення *ein Eltern*, яке не існує в мові, а в композиті використане замість *ein Elternteil*. Усічення складного іменника в цьому словосполученні відбулося аналогічно до процесів усікання одного з компонентів багатокомпонентного ІК, зазвичай середнього, в ІК німецької мови, які отримали в німецькому словотворенні назву “Klammerform”, наприклад: *Fernamt* замість *Fernsprechamt*.

Окрім підрядних іменникових словосполучень, як ми вже зазначали, у ролі ПБС можуть виступати й сурядні словосполучення із або ж без сурядного сполучника: *Nacht-und-Nebel-Aktion, Frage-und-Antwort-Spiel, Mutter-Kind-Urlaub, Wort-Bild-Marke, Henne-Ei-Dilemma*. Однак лише в останньому ІК *Henne-Ei-Dilemma* (spiegel.de, 10.01.2009), який походить від відомого виразу “Was war zuerst da: die Henne oder das Ei?”, між іменниками імпліцитно існує розділовий зв’язок, який легко відтворюємо в процесі інтерпретації на основі знання прецедентного висловлювання. Усім іншим композитам властивий єднальний зв’язок між іменниками, наприклад: *Wort-Bild-Marke – sowohl Schrift als auch grafische Elemente enthaltendes Logo*.

2) Дієслівні словосполучення як ПБС композита виступають у формі дієслівного кореня та залежного від нього іменника (*Brotbackautomat, Geschirrspülmaschine, Energiesparlampe, Autoabschleppdienst*) або прислівника (*Onlinebezahlendienst, Immer-weiter-machen-Motto*). Інколи трапляються і сурядні дієслівні словосполучення в ролі детермінуючого компонента ІК: *Start-und-Lande-Bahn, Stop-and-Wait-Algorithmus, Start-Stopp-Automatik*.

3) Прийменникові сполучення з іменниками: *Nachwendezeit, Unterwasserfahrzeug, Um-die-Ecke-Kuschelcouch*, при цьому трапляються й іншомовні прийменникові сполучення: *After-Show-Party, After-Baby-Bauch, After-Baby-Body, Afterhour-Event, After-Job-Party* (приклади з wortwarte.de). Прийменникові сполучення можуть бути розширені, уходити до складу сталих словосполучень: *Rund-um-die-Uhr-Bewachung, Wort-für-Wort-Übersetzung, “door-in-the-face”-Taktik, GroЯе-Koalition-nur-mit-Kanzler-Schröder-Dogma* (stern.de, 20.09.2005). Трапляються також прийменникові сполучення із займенниками: *Ohne-mich-Standpunkt* та із числівниками *All-in-one-Gerät, 9-bis-5-Beamte, 4-in-1-Lösung*. Схожими на ІК із прийменниковими сполученнями як ПБС є утворення з префіксом **Anti-**, який структурно, а також у процесі інтерпретації ІК виконує функцію прийменника та відноситься не до всього композита, а лише до його ПБС, наприклад: *Anti-Aging-Creme, Anti-Atomkraft-Bewegung, Antibabypille, Antidiskriminierungsgesetz, Antidopinggesetz*.

Серед інших синтаксичних сполучень, які виступають у ролі означення до основного складника ІК, трапляються також випадки прикметникових і прислівникових сполучень: *Rundum-sorglos-Paket, All-inclusive-Urlaub, Vorher-Nachher-Show, Ex-und-hopp-Flasche, Ex-und-hopp-Generation*.

4) До фразових композитів відносять і ІК з ПБС, вираженим реченням. У ролі ПБС можуть виступати різні типи речень: наказові, окличні, розповідні, питальні, наприклад: *Stehaufmännchen, Aus-der-wird-noch-was-werden-Preis* (sueddeutsche.de, 06.10.2006), *Ich-will-bloЯ-weg-Fernweh-Stiller* (welt.de, 1.10.2007), *“Ich bin ein Star, holt mich hier raus!”-Staffel* (focus.de, 2.02.2014). Складні слова з ПБС, вираженим реченням, демонструють необмежені можливості модифікації чи індивідуалізації значення ДБС композита. Зловживання подібними

словотвірними конструкціями спричинило б інформативну перенавантаженість речення, тому вони не набули особливого поширення, однак уживаються в мові художньої літератури та мас-медіа. Інколи такі ІК співвідносяться з попереднім контекстом, але зазвичай не потребують особливих контекстуальних уточнень, оскільки ґрунтуються на загальновідомих висловах, наприклад: *Geiz-ist-geil-Mentalität*.

Від фразових композитів варто відрізнити зсуви, які утворилися за допомогою злиття синтаксичних сполучень слів в одне слово (*Müchtegern, Vergissmeinnicht*), а також складно-похідні слова, або зрощення, які Й. Ербен класифікує як особливий вид словотвору, що характеризується “зрощанням” групи слів в основу для суфіксального словотвору [6, с. 35], наприклад: *Weiße-Tennissocken-Träger, Liegestuhl-Besetzer, Als-erster-vor-dem-Restaurantsteher, Sandalen-und-Unterhemd-Träger* (welt.de, 10.04.2008).

Окрім фразових композитів, особливої уваги заслуговують, на нашу думку, ІК із ПБС, вираженим літерами, наприклад: *Y-Chromosom, X-Beine, V-Ausschnitt, T-Eisen*. У цих випадках літери мають, на думку Е. Доналіс, іконічну функцію [4, с. 10], вони передають значення форми, характерної самій літері, наприклад: *T-Binde = T-fürmige Binde; V-Sprung, V-Stil = Stil des Skispringens, bei dem die Skier v-fürmig gehalten werden*.

В інших випадках літери використовують для передачі певної послідовності, пріоритетності, рейтингу. Так, в ІК *AAA-Land* (zeit.de, 8.08.2011) перший складник у формі трьох літер А слугує показником умовного позначення кредитного рейтингу підприємств чи держав (від А (високого) до D (низького)). Сюди ж можна віднести систематизацію транспортних засобів за класами залежно від розмірів, комфорту, призначення (*Mercedes-Benz B-Klasse, F-Klasse-Auto*), однак у цьому разі за літерами стоять умовно приписані ним значення, так, А-Klasse позначає модельний ряд найменших машин, т. зв. міських мікрокарів. При позначенні вікових груп дітей у спорті використовують літери від G до A для позначення, відповідно, від наймолодшої до найстаршої вікових груп: *G-Jugend, F-Jugend, E-Jugend, D-Jugend, C-Jugend, B-Jugend, A-Jugend*.

Часте використання літер як складників композитів у мовах окремих наук, де за літерами стоять значення, приписані ним у межах певних наукових терміносистем, наприклад, у математиці для позначення осей координат: *x-Achse, y-Achse* та *z-Achse*. У музиці літери C, D, E, F, G, A та H застосовують для позначення нотних знаків від ноти “до” до “сі”, відповідно, із назвами нотних знаків співвідносяться літери як перший складник таких ІК, як *G-Schlüssel* (скрипковий ключ, або ключ соль), *E-Saite* (струна, налаштована на ноту мі), *H-Dur* (сі-мажор).

Від композитів із ПБС, вираженим літерою, ми відрізняємо ІК, які є частковими скороченнями, тобто літера як ПБС композита є скороченням від певного слова. Так, якщо в ІК *H-Bombe* (воднева бомба) літера H стоїть як хімічний знак водню, тобто має своє значення в періодичній системі хімічних елементів, то в ІК *H-Milch* (ультрапастеризоване молоко) вона виступає скороченням від прикметника *haltbar*. Отож, одна і та сама літера може виступати в різних функціях і передавати різні значення (порівняємо *H-Dur, H-Bombe, H-Milch*).

Як ПБС іменникових композитів трапляються літери не лише німецького, а й грецького алфавіту: *Alpha-Mönchen, Alphaalkoholiker, Beta-Rezeptorenblocker*, або *β-Blocker, Gammafunktion, Deltastrahlen (δ-Strahlen)*; а також формули: *CO-Test, CO₂-Ausstoß, NaCl-Kristall, H₂-Atemtest*, що є характерним для терміносистем певних наук. Розуміння таких ІК потребує наявності певних попередніх знань у відповідних галузях науки.

Поєднання літер і цифр як детермінуючий компонент ІК може виступати також скороченням від певного словосполучення, тоді на письмі літера та число відокремлюються дефісом або ж пишуться разом (*G-8-Staat, G8-Staat*). В ІК *G-7-Staat, G-8-Staat* (країна великої сімки / вісімки) **G 7** та **G 8** є скороченням від *die Großen 7 / 8*, а в ІК *G-8-Klasse* це ж скорочення **G 8** означає гімназію з восьмирічним терміном навчання (на противагу гімназії з дев'ятирічним навчанням). У деяких ІК поєднання літери та числа є скороченням від синтаксичного сполучення прийменника із числівником, наприклад, в ІК *U-18-Nationalmannschaft*,

U-21-Spieler, *B-30-Party* та в утворених за аналогією *B-40-Gala*, *B-50-Party* перші літери використані відповідно як скорочення від прийменників *unter* та *über*, які в поєднанні з числами позначають певні обмеження у віці.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проаналізовані види іменникового словоскладання слугують детальнішої класифікації таких словотвірних моделей іменникового словоскладання німецької мови, як фразові композити та композити з літерами в ролі ПБС. Описані варіанти багатокомпонентних ІК та, зокрема, фразових композитів, засвідчують, що ІК виступають як інформативно насичені одиниці, що містять деталізовану інформацію про одну з ознак об'єкта номінації у формі складного слова чи синтаксичного сполучення або ж вербалізують одночасно кілька його ознак. Визначені можливі способи функціонування літер у складі ІК встановлюють їхню залежність від певних галузей знань, окрім випадків їхнього застосування в іконічній функції. Проаналізований матеріал підтверджує, що описані моделі словоскладання є продуктивними словотвірними процесами, які відбуваються в сучасній німецькій мові, що демонструють приклади, дібрані з електронних ЗМІ, корпусу неологізмів німецької мови *wortwarte.de* та словника Duden. Предметом подальшого дослідження може бути зіставний аналіз функціонування цих словотвірних моделей ІК у різних типах дискурсу.

Джерела та література

1. Рись Л. Ф. Когнітивно-комунікативні особливості іменних композитів у німецькомовному медіа-дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Л. Ф. Рись ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л. : [б. в.], 2010. – 20 с.
2. Шток Н. А. Когнитивные механизмы формирования новых сложных существительных в современном английском языке [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н. А. Шток ; Моск. гос. лингв. ун-т. – М. : [б. и.], 2008. – Режим доступа : <http://www.dissers.ru/avtoreferati-kandidatskih-dissertatsii/a239.php> (20.01.2014)
3. Barz I. Die Wortbildung / Irmhild Barz // Duden. – Band 4. Die Grammatik. – 7. Auflage. – Mannheim : Dudenverlag, 2005. – S. 641–772.
4. Donalies E. Marginale Morphologie. Das Problem mit den Rändern – Ein Randproblem? [Elektronische ressource] / Elke Donalies // Sprachreport. – 2007. – № 1. – S. 6–12. – Zugangsregime : <http://pub.ids-mannheim.de/autoren/ids/donalies.html> (05.10.2014)
5. Elsen H. Komplexe Komposita und Verwandtes [Elektronische ressource] / Hilke Elsen // Germanistische Mitteilungen. – 2009. – № 69. – S. 57–71. – Zugangsregime : www.bgdv.be/Dokumente/GM-Texte/gm69_elsen.pdf (7.10.2014)
6. Erben J. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre / Johannes Erben. – 5, ergdnzte Aufl. – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2006. – 208 S.
7. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / Wolfgang Fleischer, Irmhild Barz. – 3. Aufl. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 2007. – 382 S.
8. Hein K. Phrasenkomposita – ein wortbildungsfremdes Randphänomen zwischen Morphologie und Syntax? / Katrin Hein // Deutsche Sprache : Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation. – 2011. – № 4. – S. 331–361.
9. Meibauer J. Phrasenkomposita zwischen Wortsyntax und Lexikon / Jürg Meibauer // Zeitschrift für Sprachwissenschaft. – 2003. – № 22.2. – S. 153–188.
10. Schaarschmidt S. Phrasenkomposita im Deutschen [Elektronische ressource] / Stefanie Schaarschmidt. – Zugangsregime : <http://www.seun.ru/content/info/learndepart/faculty/fssp/2/1/konf/Schaarschmidt.pdf> (5.10.2014)

Рись Лариса. Особые случаи именового словосложения в современном немецком языке. В статье рассматриваются такие малоисследованные словотворческие модели именового словосложения немецкого языка, как многокомпонентные именные композиты и композиты, содержащие в своей структуре буквы. Описаны словотворческие характеристики именных композитов немецкого языка и их основные типы; прослежены структура и взаимоотношения между составляющими многокомпонентных ИК; установлены виды синтаксических сочетаний, которые могут выступать первой непосредственной составляющей фразовых композитов. Определены возможные способы функционирования букв и формул в составе именных композитов. Значение таких композитов зависит от определенных отраслей знаний, кроме случаев использования букв в иконической функции. Проанализированные виды именового словосложения свидетельствуют, что описанные модели словосложения являются продуктивными словотворческими процессами в современном немецком языке.

Ключевые слова: именной композит, первая непосредственная составляющая, вторая непосредственная составляющая, многокомпонентный композит, фразовый композит.

Rys Larysa. Particular Cases of Nominal Composition in the Modern German Language. The article deals with such little-investigated word formation models of nominal composition in the modern German as multicomponential noun compounds and noun compounds which contain letters in their structure. In the research the word-formation characteristics of noun compounds of the German language and their basic types are described; the structure and the relations between the immediate constituents of multicomponential noun compounds are observed; the types of syntactic constructions which can be the first immediate constituent of phrasal compounds are revealed. The possible ways of functioning of letters and formulas in the structure of noun compounds are defined. The noun compounds with letters show their dependence on certain branches of knowledge, except when the letters are used in the iconic function. Analysed types of noun compounds show that the described compound models are productive ways of word formation in the modern German language.

Key words: noun compound, the first immediate constituent, the second immediate constituent, multicomponent compound, phrasal compound.

УДК 81'22'27

Tetiana Semenyuk

SEMANTISCHE TEXT-BILD-BEZIEHUNGEN BEI DER GESTALTUNG VON WERBEANZEIGEN

Im Artikel sind multikodale Phänomene erforscht, bei deren Gestaltung verschiedene Zeichensysteme bzw. Text und Bild gleichzeitig Verwendung finden können. Die Kombination von Text und Bild als Mittel der Kommunikation wirft die Fragen nach den Dominanzbeziehungen und semiotischen Verhältnissen zwischen Text und Bild auf. Im Artikel wird der Zusammenhang von sprachlichen und visuellen Bestandteilen der Werbeanzeigen aus Internetquellen untersucht. In der Arbeit sind die wichtigsten Funktionen der verbalen und visuellen Medien der Werbung betrachtet, die Fragen der Text- und Bilddominanz bei der Gestaltung von Werbeanzeigen erörtert und die Typologie der Text-Bild-Beziehungen in der Werbung erforscht. Die Text-Bild-Verhältnisse sowie Dominanz- und Dependenzbeziehungen zwischen Text und Bild bei der Gestaltung der Werbeanzeigen sind im Rahmen einer Gesamtbotschaft unter semantischem Gesichtspunkt eingehend dargelegt. Im Artikel sind drei wichtigste semantische Text-Bild-Beziehungen in der Werbung erforscht.

Schlüsselwörter: Text, Bild, Text-Bild-Beziehungen, Redundanz, Ergänzung, Diskrepanz.

Problemstellung und ihre Bedeutung. Die rasanten Entwicklungen der Medientechnologie haben den rein sprachlichen Text längst zugunsten eines multikodalen Gesamtkommunikats verdrängt. Text-Bild-Koalitionen in Zeitungen und Zeitschriften, bebilderten Büchern, Werbung, auf Webseiten und Plakaten, in Film und Fernsehen sind in den letzten Jahrzehnten zu einem wichtigen Bestandteil unserer Kommunikation geworden.

Text wird in diesem Zusammenhang als ein Gefüge aus verbalen und visuellen Elementen bzw. Teilen verstanden, als ein "potentiell multikodales Phänomen, das multistrukturell beschrieben werden soll" [5, S. 111]. In der Forschung wird diese Einheit mit verschiedenen Begriffen beschrieben. So spricht man in diesem Zusammenhang vom "multicode text", "multimedialen Text" oder "Wort/Bildtext" [9, S. 112]. Für den gegenständlichen Fall der Werbeanzeigen, die wir in unserer Arbeit erforschen werden und bei der zumeist mehrere Zeichensysteme gleichzeitig Verwendung finden, wird oft auch die Bezeichnung "Werbe-Text/Bildkommunikat" verwendet, die etwa in Arbeiten von P. W. Langer oder H. Stückl gebraucht wird [5; 9]. Für eine analytische Betrachtung der Werbekommunikation und der durch sie vermittelten Werte ist der Zusammenhang sprachlicher mit bildlichen Bestandteilen ein wichtiges Charakteristikum.

Analyse der Problemforschung. Das Thema der semiotischen Beziehungen zwischen sprachlichen und bildlichen Elementen bzw. zwischen Bild und Text ist Gegenstand zahlreicher Monographien von solchen deutschen Wissenschaftlern, wie St.-P. Ballstaedt (1981), H. Binder (1975), H. Burger (1990) P. W. Langner (1985), H. Stückl (1997) u. a. Obwohl nicht nur die Werbung, sondern auch die alltägliche öffentliche Kommunikation in hohem Maße durch Text-Bild-